

over religieuze kunst, aan zijn tentoonstellingen en publicaties onder de titel *Iconoclash*, aan recente interventies in Tate Modern, enzovoort. Een collega-cultuurwetenschapper (maar evengoed een actuele kunstenaar) die een even goede neus voor intellectuele actualiteit heeft als Gielen is natuurlijk zelf ook allang bij Latour, Callon en ANT gaan snuffelen. Met andere woorden, het onderzoeksveld is (zeker voortaan) zelf erg beïnvloed door de theorieën en concepten van de sociologie. Dit stelde Gielen zelf in verband met Bourdieu (rond 'doxa') vast. Dit leverde voor het boek hilarische passages op zoals 'Bourdieu, dat is katholieke theorie... Het is toch opvallend dat men aan de KUL juist daarmee afkomt.' (p. 139). Zie ook de toegeving 'Zo stelde de onderzoeker bijvoorbeeld met enige ontzetting vast hoe groot het Bourdieu-effect in beide sectoren was. Noties als "veld", "symbolisch kapitaal", "habitus", worden hier immers vlot gebruikt. De vraag is of 'middle-range' theorieën zoals de ANT dezelfde impact hebben op deze zelf-observaties' (p. 233). Ja, natuurlijk, dit is nu volop bezig. *Kunst in Netwerken* én de theorieën die daarin worden aangekaart worden best niet genegeerd door theater- of danswetenschappen of door kunstgeschiedenis met ambities.

Een veilige commentaarpositie binnen iets als 'cultuursociologie' is op deze manier trouwens (verder) moeilijk, want er werden vele denkbare schansen en schermen opgegeven. ANT is een methode die de veronderstelde autonomie van velden doorkruist en vooral een methode om daarbij machtsprocessen en -effecten te analyseren. Door zowel klassieke als veel minder orthodoxe onderzoeksmethodes (tot en met het registreren van informatie van mensen in bevelde toestand op 'tussmomenten') te hanteren en te flirten met de methodes van onderzoeksjournalistiek in combinatie met

beleidsrelevant onderzoek, stellen men zich als onderzoeker niet alleen kwetsbaar op, maar wordt het ook steeds moeilijker te ontkennen dat men zelf steeds meer als actor, als (mede)speler, fungeert. Zou het trouwens toeval zijn dat juist de voorbije jaren zoveel journalisten in Vlaanderen hun job voor een (andere) beleidsfunctie hebben ingeruild en is ook dat geen illustratie van verschuivingen die je ook bijvoorbeeld in cultuursociologie merkt? De ontmaskering van machtsmechanismen en van 'geloof' in autonomie (van het veld van de kunst, maar ook van wetenschap) was datgene waarmee Pierre Bourdieu veel stof deed opwaaien; de ANT-auteurs doen dit in het kwadraat. Cultuursociologen geven zo gebruikers van hun werk alles in handen om zelf als spelers te worden geïdentificeerd. Het is echter nog maar de vraag of dat slecht is. Is dit een kwestie van rechter en partij of gewoon van meer duidelijkheid over wat anders verhoudt blijft? Of spelen beeldvorming en wetenschappelijk onderzoek vandaag in het cultureel regime in Vlaanderen de sleutelrol die 'internationale betrekkingen' twintig jaar geleden speelden: stof voor een vervolgonderzoek in deze velden? Dit onderzoek (rapport), en meer nog de afgeleide vorm in het controversiële boek van Pascal Gielen en Rudi Laermans, *Een omgeving voor actuele kunst. Een toekomstperspectief voor het beeldende-kunstenlandschap in Vlaanderen*, Tielt, Lannoo/IBK, 2004, zullen in de nabije toekomst zelf onvermijdelijk het voorwerp van onderzoek moeten uitmaken, als voorbeeld van hoe de combinatie tussen theorie en empirie tot een 'bruikbaar discursief product wordt getransmuteerd' (p. 220). Hoe dan ook, het levert spannende wetenschap op.

Kunst in netwerken kan ook op een andere manier geconsumeerd worden: als een uitstekend geïnformeerde bijdrage tot de geschied-

schrijving van twee culturele velden in Vlaanderen. Er worden zeer interessante cijfers, documenten en getuigenissen samengebracht. Een detailopmerking moet daarbij wel worden gemaakt. Vreemd en anachronistisch is het feit dat alle geldbedragen in Belgische frank in dit boek systematisch worden omgerekend naar euro. Er wordt echter geen rekening gehouden met inflatie, met de evolutie van prijzen en lonen, waardoor moeilijk te vergelijken elementen naast elkaar gezet worden en verkeerde indrukken kunnen worden gewekt. 40.000 Belgische frank was in 1980 véél meer waard dan 1000 euro vandaag. Deze geldkwesties zijn niet onbelangrijk, want een belangrijk deel van het boek handelt over de omzetting van symbolisch naar economisch kapitaal (begrippen van Bourdieu). In het verhaal van de hedendaagse danswereld is dit economisch kapitaal vooral aanwezig in de vorm van overheidsgeld (subsidies, internationale kredieten) en in dat van de hedendaagse beeldende kunst daarnaast ook via privé-kapitaal (van banken, bedrijven en andere verzamelaars). Dit thema leverde schitterende bladzijden op, onder andere in de vorm van een analyse van het strategisch handelen van het Leuvense Klapstuk (pp. 41-44). Het blootleggen van het mechanisme waardoor, via het aanboren van extra-geldbronnen en door onder de prijs te werken, internationaal symbolisch kapitaal kon worden verworven – wat dan weer binnen Vlaanderen kon ingezet worden om subsidies te bedingen – is een knap staaltje werk. Het zijn voorbeelden van procédés waarvoor het begrip 'accumulatieve spiraal', geïntroduceerd op p. 175, goede diensten kan bewijzen. De 'ambassadeursrol', de buitenlandse accumulatie via reizende dansvoorstellingen of via 'kunstwerken die op afstand handelen', blijkt daarbij erg belangrijk. De paragraaf *tussen provincialisme en internationalisme* (pp. 168-179) is in

dat verband bijzonder informatief. De casestudies zijn soms licht onderkoelde pareltjes van onderzoek, zoals bijvoorbeeld de analyse van de riskante gebouwen- en façadepolitiek van het SMAK. Interessante informatie in combinatie met geschikte theoretische instrumenten en klankborden leveren verhelderende bladzijden op. Dit boek gaat over veel meer dan 'artistieke selecties' in de enge zin van het woord, keuzes zoals bijvoorbeeld beoordeleingscommissies die idealiter in naam van een veld zouden moeten proberen te maken. Het biedt ook een inzicht in een andere betekenis van het woord 'selectie', waar in de Van Dale nota bene 'sociologisch' bij staat: 'het mechanisme waardoor bepaalde individuen of groepen overleven of slagen, waar andere, die in dezelfde situatie verkeren, sterven of falen.' Dit is niet 'natuurlijk', maar een kwestie van constructies, combinaties en netwerken. Wie zich als lezer de moeite getroost om doorheen het sociologisch referentiekader van concepten en auteurs heen te kijken, krijgt ongemeen boeiende inkijkjes en inzichten over hoe het er in de hogere regionen van de voedselketen in de wereld van de kunst soms aan toegaat. Kortom, *Kunst in netwerken* is geen gemakkelijk, mooi uitgebalanceerd of afgeborsteld werk, maar in elk geval een vernieuwend, informatief én controversieel boek.

Marc Jacobs

Pascal Gielen, *Kunst in netwerken. Artistieke selecties in de hedendaagse dans en de beeldende kunst*, Tielt, Lannoo, 2003, 263 pp., ISBN 90 209 559 4

1 Bourdieu, P., *Science de la science et réflexivité*, Paris, Raisons d'agir, 2001, p. 64